

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ІННОВАТИКА
У ВИХОВАННІ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 1 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 288 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступники головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габілітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федеяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугаєва Л. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Ящук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №9 від 24 квітня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Передмова	6
Бех І.Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання	7
Пустовіт Г.П. Теоретико-прикладні складові інноваційного розвитку системи позашкільної освіти і виховання	14
Павелків Р.В. Структура, зміст та детермінанти морального розвитку особистості: ретроспекція та перспективи	24
Петренко О.Б. Інноватика у вихованні: засадничі положення	38
Карпенчук С.Г. Мета виховання як соціально-педагогічна стратегія	48
Кристочук Т.Є. Особливості формування готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності та виховання учнів у країнах західної Європи	59
Лісова С.В. Проектування інноваційних педагогічних систем підготовки фахівців у галузі технологічної та професійної освіти	70
Литвиненко С.А., Кіт Н.В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до естетичного виховання молодших школярів у процесі педагогічної практики: рефлексивний підхід	78
Баліка Л.М. Екстраполяція досвіду роботи шкільної бібліотеки у процесі розвитку інтересу до читання	86
Бісовецька Л.А. Українські мультфільми як засіб морального виховання дітей	93
Бричок С.Б., Павелків О.М. Роль психолого-педагогічної діагностики у проектуванні виховної діяльності педагога	103
Гринькова Н. Формування моральної вихованості молодших школярів: теоретичний та практичний аспекти	111
Дупак Н.В. Інноваційна діяльність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя	119
Кособуцька Г.П. Організаційно-педагогічні умови національно-патріотичного виховання підлітків у позакласній роботі	127
Сергеєва Н.В. Соціально-психологічний аналіз проблеми ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	139
Сойчук Р.Л. До проблеми сутності національного самоствердження особистості	147
Стельмашук Ж.Г. Екстраполяція досвіду виховання дисциплінованості учнів вітчизняних шкіл в умовах роздільного навчання (1943-1954 рр.) у сучасну систему освіти і виховання	157
Ціпан Т.С. Сюжетно-рольові ігри як засіб громадянського виховання	170

Доробки молодих науковців

Беднарська А.А. Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського щодо естетичного виховання: актуалізація досвіду	181
Вознюк М.О. Організація превентивного виховання в загальноосвітній школі: управлінський аспект	186
Єрмейчук В.І. Розвиток В. О. Сухомлинським індивідуалізованого підходу до важких дітей	192
Зінченко А.В. Морально-ціннісні орієнтації як умова формування гуманістичного спілкування молодших школярів	198
Зубок О.В. Засади розвитку креативних здібностей школярів	205
Карпович Ю.В. Психолого-педагогічні особливості виховання дисциплінованості учнів молодшого шкільного віку	212
Кличко А.О. Теоретичні основи виховання національної гідності молодших школярів у позаурочній діяльності	221
Кондратюк К.С. Проблема національного виховання учнівської молоді у педагогічних дослідженнях класиків української педагогіки	229
Конончук Д.В. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до природи в позаурочний час	235
Корпан І.В. Обґрунтування та змістова характеристика готовності майбутніх вчителів початкової школи до роботи з інтелектуально обдарованими учнями	241
Марієн Ю.С. Зміст та особливості формування професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики	247
Мацько О.В. Виховне середовище як засіб формування культури здоров'я у молодших школярів	253
Нікітчук А.О. Вікові аспекти громадського виховання учнів молодшого шкільного віку	259
Полюхович М.І. Проблема формування національної самосвідомості учнів молодшого шкільного віку в науковому дискурсі	265
Сінокоп О.В. Формування гуманістичних цінностей у майбутніх вчителів початкових класів	274
Якимець М.Г. Проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньої творчості учнів	281
Відомості про авторів	287

А.А. Беднарська

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ДОСВІДУ

Анотація: У статті обґрунтовуються методологічні підходи, принципи, методи та форми роботи щодо естетичного виховання молодших школярів у творчій спадщині В. О. Сухомлинського. Здійснений ретроспективний аналіз праць В. О. Сухомлинського дозволив зробити висновок, що видатний педагог надавав великого значення естетичному вихованню дітей, зокрема формуванню у них естетичних почуттів, оцінок, суджень та ідеалів; основою духовного життя вважав природу, оточуючий світ, мистецтво; вбачав у спілкуванні дітей і природою розвиток творчості, сферу докладання їхніх духовних сил. Аналіз літературних джерел та архівних матеріалів показав, що В. О. Сухомлинський тісно пов'язував зміст естетичного розвитку дітей з культурою емоцій педагога, яка полягає в його здатності адекватно, емоційно реагувати на різні педагогічні ситуації, дотримуватися естетичних норм.

Ключові слова: естетичне виховання, естетичні почуття, педагогічна система В. О. Сухомлинського, молодші школярі.

Постановка проблеми. В усі часи естетичному вихованню особистості надавалось провідне значення, оскільки воно, синтезуючи в собі істину, красу, добро, у руках педагога є найкращим знаряддям для формування людини-мислителя, людини-творця, життєстійкої та життєздатної особистості [4, с.157].

У документі «Основні орієнтири виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів» зазначено: «Естетичне виховання спрямоване на розвиток у зростаючої особистості широкого спектра почуттів – здатності збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва. Важливим є сприймання об'єктів довкілля як естетичної цінності, ерудиція у галузі мистецтва, власний погляд на світ, здатність радіти за інших як ознака духовної зрілості [1, с.110].

Тому одним із головних завдань сучасної школи є створення такої системи навчання й виховання, яка б забезпечувала освітні потреби кожного учня відповідно до його нахилів, інтересів, можливостей.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського вивчається і широко популяризується. В останні роки з'явилося немало праць науковців і педагогів-практиків, присвячених її дослідженню (Ю. П. Азаров, М. Я. Антоненко, А. М. Борисовський, В. І. Бондар, В. Г. Бутенко, І. А. Зязюн, М. І. Мухін, О. Я. Савченко, М. Д. Ярмаченко [2, с. 66].

Питання естетичного розвитку особистості знайшли своє відображення в працях: Д. М. Джоли, В. І. Дряпіки, А. І. Бурової, В. Г. Бутенка, Н. О. Ветлугіної, Н. С. Вітковської, І. Ф. Гончарової, Б. Т. Лихачова, О. Б. Петренко, Н. В. Тарапаки та інших [5, с. 37].

Мета статті. Мета пропонованої статті полягає у виявленні важливості формування особистості через красу та естетику у теоретичному обґрунтуванні змісту, форм, методів та способів реалізації естетичного розвитку у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах на прикладі педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського.

Педагогічні ідеї Василя Олександровича формувалися внаслідок учительської праці та безпосереднього спілкування з дітьми, тому його наукова спадщина є особливо цікавою для вивчення та втілення в життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Видатний педагог-новатор створив організовану систему впливу на вихованців, яка сприяє всебічному розвитку дитини. Методика гуманістичного виховання у В. О. Сухомлинського полягає у поєднанні різноманітних способів та методів виховання. Він уміло поєднував у своїй діяльності теорію і

практику в галузі виховання відчуття прекрасного. «Лікування красою – так можна назвати одну з граней моєї педагогічної системи», – писав видатний педагог [2, с. 68].

В. О. Сухомлинський справедливо вважав, що естетика починається з краси переживань і не визнавав емоційного убозтва. Основним об'єктом свого педагогічного впливу він називав культуру почуттів, які є цільним ґрунтом для високоморальних дитячих вчинків. «...Там, де немає чуйності, тонкості сприймання навколишнього світу, виростають бездушні, безсердечні люди», – попереджав педагог [5, с. 47].

Педагог порівнював красу з джерелом моральної чистоти, духовного багатства, фізичної краси. «У світі є не тільки потрібне, корисне, а й красиве. З того часу, коли людина стала людиною, з тієї миті, коли вона здивилася на квітку і вечірню зорю, вона стала вдивлятися в саму себе. Людина осягла красу. Краса – це глибоко людське! Краса – це радість нашого життя» [4, с. 15].

Виховання відчуття прекрасного, орієнтоване на формування естетичної культури школярів, передбачає: розвиток у школярів здібності сприймати прекрасне в природі, в праці, в творах мистецтва, оточуючій дійсності, поведінці людей, які бажають насолоджуватися цим прекрасним.

На думку Василя Олександровича, багато що залежить від педагога, від його уміння емоційно, образно відкрити для найменших саме ті сторони красивого, які їм самим ще не під силу це відкрити. І якщо діти не помічають оточуючої краси природи, краси навколишнього середовища, то це наслідок того, що не всі педагоги навчають дітей спостерігати природу, розуміти її.

Для В. О. Сухомлинського важливим було те, що вчитель обов'язково повинен володіти умінням бачити красу природи, мистецтва, людських відносин, і за допомогою образного, виразного слова формувати це уміння у своїх вихованців. В естетичному вихованні, підкреслював педагог, недопустимий дидактизм, штучне замилювання природою.

В. О. Сухомлинський будував начально-виховний процес так, щоб сприймання творів мистецтва – музики, живопису чергувались «з виходами на природу», де дитина може зримо, наочно відчутти співзвучність тиші полів і лук, шелесту дібров і співу жайворонків.

Великий гуманіст розглядав природу як важливий засіб емоційного, естетичного, морального аспектів виховного процесу. Вона виховує в душі дитини здатність відчувати, сприймати тонкощі, відтінки речей, явищ. Сухомлинський писав «Пізнаючи відтінки краси природи, хлопчики та дівчатка переживали життєрадісне почуття повноти духовних сил, жадобу до пізнання все нових джерел естетичних багатств» [6, с. 113].

Спілкування учнів з природою педагог забезпечував завдяки проведенню занять у зелених класах, організованих на території Павлівської середньої школи. Саме там діти могли спостерігати, аналізувати та робити висновки щодо явищ природи та просто милуватись нею: слухати спів пташок, шелест листя та ловити сонячне проміння.

Свій ідеал естетичного виховання талановитий педагог убачав в тому, щоб кожна дитина, побачивши прекрасне, зупинилася перед ним у подиві, зробив його частинкою свого життя. Пізнання прекрасного, переживання радості в зв'язку з його створенням збагачують людину, примножують сили, цементують світогляд. Адже світогляд базується не тільки на сумі знань, але й на морально-естетичному, емоційному світі людини, у тому числі й на відчутті прекрасного [1, с.113].

Серед основних форм реалізації естетичного виховання В.О. Сухомлинський, крім уроку, приділяв велику увагу екскурсіям, походам, спостереженням, аналізу явищ природи. Усе прекрасне, що існує в навколишньому світі створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити її [3, с.63].

Висновки і перспективи подальших розвідок. В.О. Сухомлинський удосконалив систему естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку, науково обґрунтував і апробував на практиці форми й методи її організації, показав можливість, доцільність її реалізації в умовах конкретного педагогічного колективу. Він одним із перших довів, що

правильно організований естетичний розвиток дітей закладає передумови гармонійного розвитку, забезпечує психолого-педагогічну готовність дітей до майбутнього життя.

Тому, актуалізувавши педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського щодо естетичного розвитку особистості дає можливість стверджувати, що це актуальне питання по праву займає в його теоретичній і практичній діяльності одне із провідних місць. В його працях міститься не тільки аналіз окремих питань, а й системний, комплексний підхід до вирішення проблеми естетичного розвитку дітей як цілісного процесу, який являє собою один із важливих і невід'ємних компонентів всебічного гармонійного розвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Кузь В. Г. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка XXI століття. В.Г. Кузь // Педагогіка і психологія. – 2000. – №1. – С.113 – 120.
2. Корміло О. М. Проблема активізації емоційної сфери молодших школярів у навчальній діяльності в працях В. О. Сухомлинського // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 66 – 69.
3. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: «ОВС», 2002. – С. 56 – 115.
4. Майборода В. К. Творча особистість вчителя у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / В. К. Майборода. – К.: Веселка, 1990. – С.10 – 126.
5. Мелешко В. В. Педагогіка В. Сухомлинського в діяльності вчителя сільської школи // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 37 – 42.
6. Творча реалізація педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в системі художньо-естетичного виховання: навчально-методичний посібник. – Кіровоград: Вид-во ОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 103 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Kuz' V. H. Pedagogy V. A. Sukhomlynsky – Pedagogy of the XXI century. V. H. Kuz'. // Pedagogy and psychology. – 2000. – №1. – S. 113 – 120.
2. Kormylo O. M. Problem intensify the emotional sphere of primary schoolchildren in educational activities in the works of V. Sukhomlynsky // Naukovi zapysky TDPU im. V. Hnatiuka: Pedagogika. – 2002. – №5. – S. 66 – 69.
3. Lozova V. I. Theoretical foundations of education and training: navchal'nyy posibnyk / V. I. Lozova, H. V. Trotsko. – Khark. derzh. ped. un-t im. H. Skovorody. – 2-e vyd., vypr. i dop. – Kharkiv: «OVS», 2002. – S. 56 – 115.
4. Mayboroda V. K. The creative personality of the teacher in teaching heritage V. O. Sukhomlynsky / V. K. Mayboroda. – K.: Veselka, 1990. – S. 10 – 126.
5. Meleshko V. V. Pedagogy V. Sukhomlynsky of teacher in rural schools // Scientific Notes TDPU them. V. Hnatiuk: Pedagogiya.: Pedagogika. – 2002. – №5. – S. 37 – 42.
6. The artistic values pedagogical ideas V. A. Sukhomlynsky system of artistic and aesthetic education: navchal'no-metodychnyy posibnyk. – Kirovohrad: Vyd-vo OIPPO imeni Vasylya Sukhomlyns'koho, 2008. – 103 s.

Аннотация: В статье обосновываются методологические подходы, принципы, методы и формы работы по эстетическому воспитанию младших школьников в творческом наследии В. А. Сухомлинского. Проведенный ретроспективный анализ работ В. А. Сухомлинского позволил сделать вывод, что выдающийся педагог придавал большое значение эстетическому воспитанию детей, в том числе формированию у них эстетических чувств, оценок, суждений и идеалов; основой духовной жизни считал природу, окружающий мир, искусство; видел в общении детей с природой развитие творчества, сферу приложения их духовных сил. Анализ литературных источников и архивных материалов показал, что

В. А. Сухомлинский тесно связывал содержание эстетического развития детей с культурой эмоций педагога, заключается в его способности адекватно, эмоционально реагировать на различные педагогические ситуации, соблюдать эстетические нормы.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, эстетические чувства, педагогическая система В. А. Сухомлинского, младшие школьники.

Summary: Methodological approaches, principles, methods and forms of aesthetic education in junior pupils in Sukhomlyns'kiy's creative works are justified in the article. On the basis of the retrospective analysis of Sukhomlyns'kiy's works it has been made a conclusion about: the role of a teacher, nature, surrounding world and art in the aesthetic education of pupils. According to the literary and archive documents it was made a conclusion that a great Ukrainian scientist and teacher contents of aesthetic development of junior pupils closely connects with the culture of teacher's emotions, his capacity to react emotionally in different pedagogical situation according to acceptable aesthetic standards. In his opinion a junior teacher is capable to recognize the slight nuances of junior pupils' mimicry, gesture, voice, speech.

Keywords: aesthetic education, aesthetic sense, Sukhomlyns'kiy's educational system, junior pupils.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2015